

ABEL JANSZ. TASMAN

EN

FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER.

1642—1644.

Het is met het volste regt, dat wij ABEL JANSZ. TASMAN ¹⁾ onder de voornaamste zeevaarders der 17de eeuw noemen; de diensten door hem aan de aardrijkskunde bewezen worden door bevoegde beoordeelaars op hoogen prijs gesteld. Zoo zegt onder anderen de Hoogleeraar MOLL, in zijne hoogstbelangrijke Verhandeling over eenige vroegere zeetogten der Nederlanders ²⁾, dat KRUSENSTERN getuigt, dat TASMAN de grootste zeeman der 17de eeuw was. Maar terwijl het voor het vaderlandsch gevoel streelend is, hem dergelijken lof ook door beroemde buitenlandsche Zeevaarders te zien toebrengen, zoo mogen wij echter niet verhelten, dat wij in een zeker opzigt onregtvaardig zijn omtrent zijn opperstuurman, of, zoo als hij gewoonlijk genoemd wordt, opper piloot major, FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER ³⁾, wiens verdiensten wij nergens speciaal hebben vermeld gevonden.

Ware de geachte Hoogleeraar, toen Z. H. Gel. bovengenoemde Verhandeling schreef, bekend geweest met de bescheiden, die wij hier onder zullen laten volgen, zoo zouden wij geenzins twijfelen, of bij den lof, die door Z. H. G. zoo ruimschoots aan ABEL JANSZ. TASMAN wordt toegebracht, zoude hij het rijke aandeel dat FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER daarvan toekomt, aan dezen niet hebben onthouden.

Het kan onzes inziens tot geen verkleining der verdiensten van TASMAN strekken, wanneer hij den verkregen roem moet deelen met een' man, die zoo veel heeft toegebracht tot de belangrijke uitkomsten, die

de reizen van 1642 en 1644 hebben opgeleverd, terwijl wij daarentegen eene onregtvaardigheid herstellen, die wij, door de onbekendheid met de bescheiden daartoe strekkende, tot dusverre jegens den niet minder verdienstelijken VISSCHER hebben begaan.

Het was onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal ANTONIO VAN DIEMEN, dat de togt naar het Zuidland, in 1642, werd hervat ⁴). Reeds een jaar vroeger zoude die hebben plaats gehad, maar gebrek aan schepen en volk bragt hierin eenige verhindering; zeer merkwaardig is hetgeen het Hooge Bestuur te Batavia hier over aan de Bewindhebbers in het Vaderland schrijft ⁵). “Tot d’ ontdekkinge van ’t Zuytlandt “zijn wel genegen. De fluit *Zeehaen* is daartoe geprojecteert geweest, “maar door de ongehoorde tardance der schepen uit Persia ende Suratte genootsaeckt geworden, dito *Zeehaen* voor de jongste besendingh “naer Tayoan ende Japan t’ employeren; *sulcx den vermaerden piloot* “FRANS VISSCHER, *die voornemens sijn tot de ontdekkingh der Zuyderlanden te gebruikken, tot ons ende sijner leedwesens, ruim negen maenden hier “ter reede gehouden hebben.* Het sal echter (soo verhopen) eenmael effect sorteren. UEd. sijn van gevoelen de equipagie herwaerts behoort “te besnijden, ende wij ter contrarie oordeelen deselve beter vergroot, “omme noch eenige saken, die important oordeelen, nae behooren waer “te nemen ende wel te doen ondersoeken.” Ware ons slechts deze verklaring van den Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië bekend geworden, dat men den vermaerden piloot VISSCHER ruim negen maanden ter reede van Batavia werkeloos laat doorbrengen, alleen om hem op de ontdekkingsreize te kunnen gebruiken, dan nog zouden wij vermeen daaruit te mogen opmaken, dat men van zijne kunde en ervarenheid in den op handen zijnden togt zeer veel verwachtte. Maar er is meer. Het volgende jaar, 1642, worden tot dien togt gereed gemaakt het schip *Heemskerk* en de fluit de *Zeehaan*, onder de bevelen van den Schipper-Commandeur ABEL JANSZ. TASMAN. De Instructie, uitgevaardigd den 13^{den} Augustus 1642 ⁶), staat ter name van den Schipper-Commandeur ABEL JANSZ. TASMAN, den Stuurman-Major FRANCHOYS JACOBZ. VISSCHER

en den Raedt der beide schepen. “Bij desen Raedt sullen alle voorvalende saeken tot bevoordering deser vojagie en uijtvoeringh onser ordre, beleijt en afgehandeld werden, sullende den Commandeur bij steeckingh twee stemmen hebben; doch in saecken van Justitie sullen de Hoogh bootslieden mede geroepen werden, als de order onser principalen dicteert, *maer in saecken die de seevaert, als coursen ende ’t ontdekken van de landen etc., aengaen, sal de Stierman-Major FRANCOYS JACOBSZ., de tweede stem occuperen en desselfs advijse in behoorlijke achtinge genomen werden, wesende dese reijse met sijne communicatie geconcipieert*; de Onderstierlieden sullen dan mede geroepen werden en adviserende stemmen hebben, die den Commandeur colligeren en met de meeste stemmen sluijten sal; versorgende alle resolutiën terstond geregistreert, geteijkent en ten dienste van de Comp^e. wel uijtgevoert werden 7).”

Dat de reize met “sijne communicatie is geconcipieert” mogen wij ook daaruit afleiden, dat op het “register van de pampieren den Schipper-Command. ABEL JANSZ. TASMAN, gedestineert tot ontdekking van ’t Zuyt-lant, ter hant gestelt 8),” onder N°. 3 en 4, twee stukken van VISSCHER voorkomen, die op te doene reize betrekking hebben en waarvan die onder N°. 3 ons hoog belangrijk voorkomt 9).

De reize neemt op den 14^{den} Augustus 1642 over Mauritius een’ aanvang en den 14^{den} Junij 1643 komen beide schepen, na eenen aller merkwaardigsten togt, op de reede van Batavia terug 10), waarvan op de volgende wijze aan de Bewindhebbers kennis werd gegeven: “Uit onse jongste advijzen sullen UEd. verstaen hebben de equipagie tot ontdekkingh van ’t bekende als onbekend Zuydland onderleijt, mitsgaders wat ’d’ overhoofden op die vojagie in mandato gegeven hadden; ’t jacht *Heemskerck* ende de fluit de *Zeehaen*, daertoe onder het commando van den Schipper-Commandeur ABEL TASMAN gesonden, sijn den 15^{den} (14) Junij passado, tusschen Halmahera ende Nova Guinee, door ’t gat ofte passagie van Maba, langs Ceram ende de straet Boeton, behouden ter deser rede gekeert, hebbende op de vojagie 10 man aan siekten verloren, behalven noch 4 man, door de Wilden van ’t Statenland dootgeslagen; verscheijden nieuwe landen ende eijlanden sijn om de Zuyd ontdekt, mitsgaders, soo gesustineert wort, een open passagie tot de Zuid,

“om in Chili te comen, gevonden; de particulariteiten op dese reijse
 “voorgevallen, hier t’ extenderen, soude te lang vallen, oock onnoodigh,
 “dewijle in ’t Bataviase verbael onder 15 Junij alles lang ende breed
 “wordt aengetogen, gelijk dan tot nader openingh UEd. mede toeko-
 “men de dachregisters van den vooschr. Schipper TASMAN ende Pilot-
 “Major FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER, daerbij de winden, courssen, stree-
 “kinghe van landen, gedaente der volckeren, etc. pertinent aangewesen
 “wert ende afgetekend zijn. Echter hebben geremarqueert gemelten Com-
 “mandeur tot ondersoek van de gelegentheden, gestalte ende natuere
 “der opgedane landen ende volckeren niet al te groote debvoir aangewent,
 “maer ten principaele noch alles voor een curieuser successeeur openge-
 “laten heeft. Zoo blijkt mede dat van ’t eijlant Mauritius suijden aenge-
 “seijlt, tot de hoochte van 49 graden geen land bejegent hebben, maar
 “van daer oostelijck aenlopende, bij zuijden ’t Zuidlant, eijntelijck in de
 “Zuijtzee sijn gecomen; off nu op die lenghte vooschr. passage nae
 “Chilij ende Peru sijn, gelijk d’ ontdeckers vastelijck sustineren, gaet soo
 “vast niet, alsoo, ingevalle eenige graden zijdelijcker geloopen waren,
 “noch wel land mochten bejegent hebben, selfs ’t Statenland (bij hun
 “soodanigh genoemt), dat bij zuijden hadden laten leggen, ende sich wel
 “strecken conde tot aen de straat Le Maire, mitsgaders dan wijder noch
 “veele mijlen oostelijcker (dat is gissingh ende can van onbekende saec-
 “ken niets vastgesteld worden ⁴⁴.)”

De tweede reize werd al spoedig daarop beraamd, om die onder dezelfde
 Opperhoofden te doen ondernemen. “Soo sijn mede voornemens het on-
 “bekende land, gelegen tusschen Nova Guinee ende ’t onbekende Zuid-
 “landt, in Februarij aenstaende over Banda, door den Commandeur TAS-
 “MAN ende Pilot-Majoor FRANS VISSCHER, met twee jachten ende een
 “chaloup te laten ontdecken; ’t welke van de caep de Keerweer (zijnde
 “’t uijterste landt anno 1642 bij den Commandeur CARSTENSZ. op Nova
 “Guinee ontdeckt) sal aenvangen, ende door de Goddelijcke hulpe bij
 “Willemsrivier, wesende den noordelijcksten hoek van ’t bekende Zuid-
 “landt, voltrocken worden; in welck gewest (zijnde een streeck van stijff
 “400 mijlen) apparent veel landen en eijlanden (niet seer verre van Java)
 “sullen gevonden worden, alsmede ondervinden off de *gemelde twee groote*

“*bekende landen aen den anderen vast ofte wel met canalen gesepareert zijn,*
 “dat tot commoditeit van de nader ontdeckinghe der nieuw gevonden
 “Zuijder landen ende passagie nae de Zuijtzee en Chilij, een wenschelijke
 “saecke soude sijn, ende derhalven tijdelijcken ondersocht dient, te meer
 “sulcx in den tijt van vijff à ses maenden bequaemlijck geschieden can.”

“Tegen September aenstaende, als de geprojecteerde ontdeckingh van ’t
 “Zuijtlants noordkust apparent nae wensch geëffectueert sal sijn, nemen
 “mede voor twee à drie jachten, tot nader ontdeckinge van de nieuw
 “gevonden Zuijderlanden aff te senden, ende scherpelijck doen onder-
 “soecken, wat nutticheijt voor de Comp^e daer te vinden, insonderheijt off
 “in soo groote landen geen silver, gout ofte koperminen te vinden zijn,
 “daer ons achtens goede hoope toe is, dewijl ander climaet daertoe be-
 “quaem, en even als de silver en goutrijcke landen van Peru, Chilij,
 “China en Japan gelegen sijn.”

“Met verlangen blijven antwoort verwachten op ’t geen bij ons ’t
 “verleden jaer (op hoope van ’t ontdekken van een doorgangh uijt d’ In-
 “dise in de Zuitzee) wegen de te doene besendinge van hier nae Chilij
 “en Peru geschreven is. Desen jare sijn, (als in onsen vorigen gecundicht),
 “t bij der hant te nemen genegen geweest, dat ’t verschil met de Por-
 “tugesen verhindert heeft, doch verhoopen ’t selve in September aen-
 “staende noch sal connen geschieden, wanneer voornemens sijn, boven
 “d’ ontdekkingh van de Zuijder landen, een vloote van tamelijcke macht
 “door de nieuwe passagie in de Zuijdzee te senden, profijtelijke negotie
 “voor de Comp^e in Chilij te fonderen, ende den Spaenschen vijandt op
 “de custe van Peru ende Nova Hispania, met apparentie van rijke buij-
 “ten, merckelijcken affbreuck te doen; sijnde den Coningh van Castilia
 “in dese gewesten van den aerdkloot bekwaemelijcken seer groote schade
 “in de nerven sijner oorlogsmachten te doen; waertoe wij oock vertrou-
 “wen, den Almogende de Comp^e tot het algemeijn welvaren onses vader-
 “landts sijnen heijligen zegen verleenen sal. Alleen comt op dit con-
 “cept in bedenckelijcke consideratie, ’t geschil dat hier door tusschen
 “UEd. ende de West-Indische Comp^e, als wesende binnen de limiten van
 “deszelfs octroij, souden cunnen ontstaen, doch dewijle ’t een nieuwe
 “ontdeckte passagie is, binnen de limiten van UEd. octroij gelegen, soo

“behooren de voordeelen, die daardoor met affbreuck des algemeijnen vijands getrocken kunnen worden, de ontdeckers voor hare gedane kosten en moeijten met recht geëigent te zijn; immers desen doorganck tot een spoedige krenkingh van den vijand tijdelijck gebrueckt, te meer de West-Indische Comp^e daertoe voor als noch geen gelegentheijt heeft.”

“Ende dewijl 't beduchte geschil, door de bepaalde limiten van de respectieve octroijen aen de orientaelsche en occidentaelsche Comp^e. bij haer Ho. Mog. verleent, ook wel licht craeckeel over 't ontdecken van 't noorder America veroorsaeken moght, vermits de meridianen loopende over Cabo de Bona Esperance ende door de gepresumeerde enchte van Ainan, ijder gedeelte op den aerdcloot juistelijck bepalen; soo soude 't onses oordeels een wenschelijcke en redelijcke saecke sijn, dat den meridiaen loopende over Cabo de Bona Esperance tot den Noorder ende Zuijder pool, door een selfde rechte snijdinge den cloot oock aen d'andere sijde (in plaets van Ainan's straete ende 't oosteijnde van Nova Guinee) in twee even gelijcke deelen voor beijde de Comp^e separeerde; 't welck verhoopen in 't nieuw verwachte octroij sal wesen geschiet, ende bij aldien daarop niet gedacht mocht wesen, soo willen vertrouwen dit verschil gevoeghlijck sal t'accomoderen sijn, alsoo den dienst des Vaderlandts, behoudens UEd. wijser oordeel, tot affbreuck van den Spaensen vijand, daar aen ten hoogsten gelegen is, ende de West-Indische Comp^e daardoor (immers vooreerst) geen schaede te duchten heeft ¹²⁾.”

Het laatste gedeelte dezer missive, hoewel slechts zijdelings in verband staande tot ons onderwerp, hebben wij echter niet willen achterwegen houden, ten einde men daaruit zoude kunnen zien, op welke wijze de Gouverneur-Generaal VAN DIEMEN de belangen der Compagnie en des Vaderlands behartigde.

Bij resolutie van den 13^{den} Januarij 1644, de tweede reize naar het Zuidland vastgesteld zijnde, werd daarbij opgedragen aan den Buitengewoon Raad van Indië, JUSTUS SCHOUTEN, om ten overstaan van den Commandeur TASMAN en den Pilot-Major VISSCHER, de instructie te concipieren. Den 25sten daaraan werd bepaald, dat de schepen, die voor dezen togt zouden gebruikt worden, zouden zijn:

		Zeel.	Sold.	Koppen.
het jacht <i>Limmen</i> ,	bemand met	45,	11	= 56.
" " <i>de Zeemeeuw</i> ,	" "	35,	6	= 41.
" quel <i>de Brack</i> ,	" "	14,	"	= 14.
te zamen		94,	17	= 111,

geprovideerd voor acht maanden.

Den 29sten Januarij 1644 werd de instructie uitgevaardigd ⁴³⁾, en den volgenden dag liepen de genoemde schepen van de reede van Batavia naar Banda, om van daar de ontdekkingsreize voort te zetten. In de maand Augustus kwamen ze door straat Sunda ter reede van Batavia terug. Tot op heden heeft het nog aan niemand mogen gelukken, de Journalen van deze Reis op te sporen ⁴⁴⁾. In het oud Coloniaal Archief zijn ze niet voorhanden, hoewel en Kaarten en Journalen naar het Vaderland zijn gezonden; wij achten ons echter gelukkig, dat het volgende, ofschoon korte overzicht, in de afgezonden brieven van Batavia bewaard gebleven is. "In conformité van ons project, UEd. voor desen "gecondicht, nopende 't ondersoek ende de bevindinge der binnencuste "van Nova-Guinea, als om te vernemen off op de hoogte van 17, 18 "à 20 graden latitude passagie ofte doorgangh tot in de Zuidzee mochte "opgedaen worden, off dat gemelde cust om de Zuidwest tot Willems- "rivier quam te strecken, hebben over Macassar, Amboina ende Banda "de jachten *Limmen* ende *Zeemeeuw* ende 't quel *de Brack* gesonden, "ende de directie van die vojagie bevolen den Schipper-Commandeur "ABEL TASMAN, geassisteert met den piloot-Majoor FRANS JACOBSEN VIS- "SCHER; wat consideratiën op deze vojagie bij ons geweest zijn, ende "t geene des in mandato gegeven, sullen, om cort te wesen, hier niet "herhalen; UEd. resumere onse gegeven ordre, in 't briefboek onder "29 Februarij deses jaers geregistreerd."

"Gemelte jachten sijn 29 Februarij uijt Banda genavigeert ende de "custe vervolcht, *doch geen doorgaende canael tusschen het halff bekend "Nova-Guinea ende 't bekende landt van d' Eendracht off Willemsrivier "ter Zuijder breedte van 22²/₃ graden bevonden; maer wel een groote spa- "lieuse bocht ofte golffhe, gelijk de Caerte ende Journaelen bij desen "gaende, wijtvijsen.* Soo hebben oock niets advantagieus opgedaen, maer

“wel arme naeckte strantloopers, zonder rijst, noch eenige considerable “fruijten, seer arm ende op veele plaetsen quaede genatureerde menschen, gelijk UEd. breeder ende omstandelijk verneemt in 't Batavia's “verbael, daer de cursen ende gepasseerde particulariteijten aengeteekent sijn, in dato 4, 5 ende 10 Augustus passato, wanneer voorschreven TASMAN van boven aengetogen hoochte en lenchte des Zuidplants, (hebbende gestadich langhs de cust op vlacke gronden geseijlt) “door Sunda's enghte tot ons keerde.”

“Wat nu op ende in dit Zuiderdeel is, blijft onbekent, alsoo de luijden niet anders gedaen hebben als langhs de cust te seijlen, ende *die ondersoecken sal wat de landen geven, moet daer in en door wandelen*, “waertoe dese ondernemers seggen geen macht genoeg gehadt te hebben, “daer al wat aen sij; ondertusschen is dit groot ende tot noch onbekent “Zuidland door voorschreven TASMAN in twee vojagies ront gevaren, “ende was gecalculeert in sich te begrijpen 2000 mijlen landts, gelijk “de caerten daarvan getrocken, die UEd. toecomen, uijtwijsen. Dat nu “in soo grooten landt, dat onder verscheiden climaten leijt, namentlijk, “'t zijdoosteinde op $43\frac{1}{2}$ graden Zuiderbreete offgaende tot $2\frac{1}{2}$ dito graden, niets van voordeel te vinden sal sijn, is qualijck aennemelijck.”

“Insgelijcks de groote noorderlanden van America sijn saecken die niet “willen verhaest worden; maer UEd. gelieven te vertrouwen, dat bij goede “gelegenheijt ende van tijt tot tijt alles nader sullen laten ondersoecken, *door vijlanter ende couragieuser persoonen als tot nu daer toe gebruijkt sijn; landen te ondersoecken is ijders werck niet*. Soo moesten daertoe oock sijn bequaeme vaerdige jachten ende veel volck; waer “aen vertrouwen het UEd. niet sullen laeten manqueren, gelijk tot noch “toe niet geschiet is. God geve maer uijt d'een off d'ander een rijcke “silver ende gout mine, tot soulaes van de gemeene participanten, ende “eere der vinders ⁴⁵⁾.”

Wij willen hier nog eenige bewijzen bijbrengen, waaruit wij zullen kunnen opmerken, dat de Pilot-Maijor FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER meer belangrijke diensten aan de Comp^e. heeft bewezen.

Toen de voortreffelijken Schipper Commandeur MAERTEN GERREITSZ. DE VRIES ⁴⁶⁾, in 1643 zijne beroemd geworden reize naar de Oostkust

van Japan, en de eilanden daar beoosten gelegen, zoude aanvangen, werden hem, behalven de stukken door hem zelve over dit onderwerp opgemaakt, medegegeven: “een extract uijt ’t vertoogh van FRANCHOYS “JACOBSZ. VISSCHER, nopende ’t ontdekken der onbekende custen van Japan, “Corea, China, Tartarie ende de eilanden bij oosten gelegen” 47): zoodat hij ook de vruchten zijner vroegere reizen naar die landen op het papier had gesteld, en die aan den Gouvern.-Generaal in consideratie gegeven. Door den Gouverneur van Tayoan, TRAUDENIUS 48), werden aan den schipper Commandeur PIETER BAECK, in 1642, op zijnen togt naar de kusten van China om op den vijand te kruisen, bij zijne instructie medegegeven drie kaarten, “van de cust van China, die van Formosa “ende van de eijlanden van de Piscadores,” die door d’ervaeren stuurlieden FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER EN JAN GERBRANTSZ BLACK (BLAECK) vóór dezen zijn gemaakt. Het zoude ons geenzins bevreemden of de kaart die van de reizen in 1642 en 1644 bewaard is gebleven, “die “met zorg en met eene soort van weelde bewerkt is 49),” is het werk van onzen VISSCHER.

In 1643 werd aan den President op Tayoan, MAXIMILIAEN LE MAIRE 20), door den Gouverneur-Generaal en de Raden van Indië gezonden: “Eene instructie om te varen van Batavia nae de Piscadores “ende van Tayouan nae Batavia, gestelt bij den Stierman-Mayor FRAN-“COIS JACOBSZ. VISSCHER.” Met last “die daer (Tayoan) te doen co-“piëren ende aen alle herwaerts comende schepen ter handt te stellen, “op dat hun daernaer reguleren mogen.”

Nog lezen wij in eene resolutie 21), nadat alvorens behandeld was het punt van het bezigen van eenige schepen “off dat, gelijk meermaels “hebben gedaen, ordineeren sullen, ten bequaemen tijd uyt Molucco “naer Cabo de Spirito Sancto te seijlen, om op de Spaense silversche-“pen van Aquapulco naer Manilha comende, te cruissen, ende van daer “wijders naer de Piscadores om haeren last aen Chinesche waeren te “haelen; . . . dat ons hiertoe bij den schipper Commandeur ABEL JANSZ. “TASMAN ende Pilot-Maijor FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER voorgedrae-“gen wert, secker nieuwe passagie ende vaerwater, daer men aengetogen “silverschepen, buiten ’s vijants kennisse, in ruime zee, met goede appa-

“rentie zouden kunnen waarnemen ende rescontreren; soo is ten besten
“dienste van de Generaale Comp^o. om d’een en d’ander redenen een-
*“drachtelijcken verstaen en geresolveert, bovengemelte twee schepen *Sut-**
*“phen en *Schiedam*, versterckt met een van de nieuwe jachten die dae-*
“gelijcx uijt ’t patria van de camer Middelburg verwachten, nae haere
“cargasoenen in Molucco gelost ende wel ververscht sullen wesen, t’or-
“donneren tegen Februarij aenstaende, van daer door het canael van
“Maba, langs de noord custe van Nova Guinea, naer de Ladronis eij-
“landen, die geroerde Spaense schepen gemeenlijk aendoen, seijlen, ende
“van daer al cruijssende over ende weer, tusschen de elf ende twaelf
“graeden noorder breete (dat dito schepen passagie sij) naer de eijlanden
“van Luçon ofte Manilha aftesacken, ende dan tegens Julij aenstaende,
“t sij met off sonder het becomen Spaense silverschip, wijders naer de
“Piscadores te versejlen, om haeren last, als voren geseijt, van daer te
“haelen ende tegens November herwaerts te keeren; gebruijkende tot
“desen tocht als Hooft over aengetogen schepen ende jacht, den Schip-
“per-Commandeur MAERTEN GERRITSZ. DE VRIES, jongst over Molucco
“tot ontdekken der Noorderlanden geëmploijeert, van waer ons wegen sij-
“nen gedaenen ijver ende neersticheijt goed contentement gegeven heeft, ge-
“assisteert met aengetogen Pilot-Maijor FRANCHOYS VISSCHER, ende sul-
*“len dien volgens voorgemelte *Schiedam* mede doen mannen met 120*
“cloecke zeeluiden, beneffens 30 soldaten voor Moluccos, geprovideert
“van alles voor een ruijm jaar.”

Het verslag over deze reis is mij tot nog toe niet bekend, maar wij
 hoopen in de gelegenheid gesteld te worden van daaromtrent nog eenige
 nasporingen te mogen doen. Wij vertrouwen dat na al hetgeen wij hier
 voren aangevoerd hebben om de belangrijke diensten, door FRANCHOYS
 JACOBSZ. VISSCHER aan de aardrijkskunde bewezen, aan het licht te bren-
 gen, het eene billijkheid is, dat hij aan de vergetelheid ontrukkt, en
 zijnen naam eene plaats ingeruimd worde naast die van TASMAN EN
 DE VRIES. TASMAN zelf gaf ons hiertoe het voorbeeld, door aan een
 der eilanden door hun op de Noordkust van Nieuw-Guinea ontdekt,
 den naam van VISSCHER te geven: eene eer, die, voor zoo verre ons be-
 kend is, aan geen zijner medeschepelingen is te beurt gevallen. En

wat zullen wij hier verder tot zijnen lof bijvoegen? Slechts eenen wensch. Moge het nederige Lutkegast met reden trotsch wezen, ABEL JANSZ. TASMAN te hebben zien geboren worden, het kleine Vlissingen, dat groot is door de uitstekendè zeelieden en helden die het heeft voortgebracht, schrijve den naam van FRANCHOYS JACOBSZ. VISSCHER met gulden letteren in hare gedenkboeken op, als dien van een' der wakkerste stuurlieden die de 17de eeuw heeft opgeleverd en waaraan de aardrijkskunde de grootste verplichting heeft.

LEUPE.

A A N T E E K E N I N G E N.

1) ABEL JANSZ TASMAN van Lutgegast in Vrieslandt, laest hier weder te lande gecomen, den 11^{den} October 1638, met de fluijt den *Engel*, voor schipper à *f* 80.—, sijnde desselfs tractement naderhand in den jare 42 verhoogt tot op 80 Gl. 's maents; en 14 Augustus desselven jaers als Schipper-Commandeur pr. 't jacht *Heemskerk* en de fluijt *de Zeehaen*, over 't eijlant Mauritius gesonden, tot ontdekking der vermoede Suijderlanden, mitsgaders 30 Januarij jongst over Banda, met 2 jachten en 1 quel om gelijke ontdekkingen van dien cant te doen; in welke beide voijagies ons redelijk gecontenteert wegen sijnen dienst en gedane deboiren gegeven heeft; wert nu ten dien aensien, op sijn versoek en bequaemheijt, als uijt rede omtrent 6 jaren weder hier te lande geweest sij, mitsgaders in hem de courage bevinden, om de Generale Comp^e. bij diergelijke occagien in 't opsoecken van rijke landen off profotable negotiën meer goeden dienst te doen, in gemelt qualiteijt van Schipper-Commandeur bij desen geconfirmeert, en de novo voor drie achter eenvolgende jaren aengenomen, onder een tractement van *f* 100 pr. maent, in gaende 14 Augustus 42 voormeldt, dat in die qualité gebruijckt sij, en het verbant elf deses loopende maent.

Resolutie, Gouv. Gener. en Raden van Indië, dd. 4 October 1644.

2) Zie aldaar blz. 187.

3) FRANS JACOBSZ. VISSCHER van Vlissingen, jongst hier te lande gecomen met het schip *Nieuw-Amsterdam*, den 26sten April anno 1637, voor Oppert-Stierman à *f* 66.—: Gl. per maent; wordt vermits sijn goede kennisse van de zeevaart, noch drie achter een volgende jaeren, in deselfde qualité hier te lande gecontinueert, onder eene belooning van 80 Gl. per maent, verband en gagie per deser ingaende.

Resolutie Gouv. Generaal en Raden van Indië, dd. 12 Januarij 1644.

Uit een stuk door hem opgesteld, blijkt dat hij vroeger in Indië was, zijnde hij met hetzelfde schip in 1636 met den gewezen Gouverneur-Generaal HENDRIK BROUWER te huis gevaren, met wien hij belangrijke gesprekken voerde over de wijze van het kruisen der Comp^s. schepen ten einde afbreuk te doen aan de Spaansche schepen, die van Nieuw Spanje naar Manilla gedestineert waren.

4) De eerste reis onder het bestuur van den Gouv.-Gen. VAN DIEMEN, had plaats in 1636, door den Commandeur GERRIT THOMASZ. POOL.

Kronijk Hist. Genootschap 1853, bl. 265. (Zie zijne Instructie). *Verhandelingen en Berigten betreffende het Zeewezen en de Zeevaartkunde*, 1854, N°. 2, bl. 106.

5) Missive, Gouv.-Generaal en Raden van Indië, aan de Bewindhebbers, 12 December 1641.

6) *Verhandelingen en Berigten*, enz. 1854, N°. 2, bl. 83.

7) " " " " bl. 94.

8) " " " " bl. 96.

9) " " " " bl. 100.

Dit stuk is, met dat op bl. 82 voorkomende, door ons aan de Redactie van genoemd Tijdschrift verstrekt, om daarvan gebruik te kunnen maken. Het stuk N°. 3 laten wij hier als Bijlage volgen.

10) Het Journaal van TASMAN zal, na eene getrouwe copij, in genoemd Tijdschrift verschijnen. De Reis tot aan het eiland Mauritius is reeds in N°. 2 opgenomen.

11) Missive, Gouv.-Generaal en Raden van Indië aan de Bewindhebber, 22 December 1643.

12) Idem, idem, 4 Januarij 1644.

13) Deze Instructie is opgenomen in de *Verhandelingen en Berigten*, 1844, N°. 4, bl. 69.

14) Het is zeer te bejammeren dat LABORANTER (Zie *Navorscher*, 1854, bl. 161) zoo in zijne verwachting is te leur gesteld geworden, door het ontbreken van het Cahier, waarin de tweede Reize naar het Zuidland vermeld wordt.

Het blijkt dat de daargenoemde Opperstuurman CRIJN HENDRIKSZ.

DE RADDE, als Onderstuurman op het jacht *Heemskerk* was. (*Journal TASMAN*, 1642).

Verhandelingen en Berigten, 1854, N°. 2, bl. 119. CRIJN HENDRIKSZ. DE RADDE was te Middelburg geboren. Hij kwam in Indië als Onderstuurman en den 16^{den} Augustus 1644 werd hij aangesteld tot Opperstuurman.

15) Missive, Gouv.-Generaal en Raden van Indië aan de Bewindhebber, 23 December 1644.

16) MAERTEN GERRITSZ. VRIES of DE VRIES, beroemd door zijne ontdekkingen op de Oostkust van Japan, met het schip *Castricum*, in 1643.

Het Journal dezer reize terug gevonden zijnde, zal door de zorg van het Koninklijk Instituut voor T. L. en V. van Nederl. Indië worden uitgegeven.

17) Nader gelet op d' ordre van onze principalen, nopende 't ontdekken van de Tartarische custen ende 't hervatten des opsoeckens van de goud ende silverrijcke eijlanden bij oosten Japan gelegen zijnde, mitsgaders daerover gehoord 't advijs van de aenwesende ervarenste Schippers ende Stierluijden, als de remonstrantie van den vermaerden Pilot FRANCHOYS VISSCHER, op sijn vertreck nae 't onbekende Zuyldland, over dit punt ons ter hand gesteld, is goedgevonden die voijagie te ondernemen ende daartoe te gebruijcken 't fluitschip *Castricum* ende 't jacht *Breskens*, enz.....

Missive, Gouv.-Generael en Raden van Indië, dd. 16 Februarij 1643, aan den Heer ANTONIO DE CAEN, in Amboina.

18) Den 7^{den} September 1642.

19) *Verhandelingen en Berigten*, 1854, N°. 2, bl. 79.

20) Den 23sten Junij 1643. Dit stuk, zoo mede een "Discours op 't nuttelijck gebruijck van de Peijlcompassen," van den 1sten Julij 1642, door hem opgesteld, is bij ons afgeschreven.

21) Resolutie, Gouv.-Generaal en Raden van Indië, Maandag den 17^{den} October 1644.

B I J L A G E.

BESCHRIJVINGE NOOPENDE HET ONTDECKEN VAN 'T ZUIJTLANT.

Eerstelijck dunct ons gevoelijxxt te wesen, dat men van Batavia be- hoorde te vertrecken omtrent halff Augustus, off ten langsten primo September, om verscheijden redenen, eensdeels om het principaelste van de somertijt ende lange dagen in 't ontdecken te gebruijcken, alsoo ons onbekend is, wat voorvallende saecken, die onse tijt vercorten conden, souden mogen rescontreren. Ten tweede, om aen het eijlant Mauritius provisie van water, branthout als andersints te doen, alwaer ten minste, met goeden voorspoet tot aldaer den maent van doen hebbende, alsmede het liggen aldaer, omtrent 15 à 20 dagen; hiermede gaet de Son bezuijden de linie, ende is de bequaamste tijt om met de Son ons naer de zuijt te vervoegen, tot op 51 à 54 graden; hiermede is de tijt tot in 't eerste van November verstreken, als wanneer men aldaer om de zuijt de langste dach begint te krijgen, beneffens het beste weer, oock somtijds noordelijke winden; derhalve bequaemst, soo om spoedichst om de zuijt te comen, als om ontdeckinge van landen te doen, alsoo men die tijt dach en nacht vrij hartich mach voortseijlen, daer men ter contra- rie, ten tijde van de corte dagen, des nachts niet sonder vrees is, oock mede veel stormen is onderworpen, met haegel, sneeuw en coude.

Maer in dien tijt voorseijt, van alhier vertreckende, soo heeft men drie à drie en een halve maenden tijt, om d' ontdeckinge nu alles perfectelijck te becomen, soo van groote rivieren, inbochten, clippen, drooch- ten, sanden, bancken ende diepten; beneffens gelegenheijt van d' in- woonderen, wat goed aldaer valt ende ten anderen vertiert can worden, dat alt' saemen tijt vereijscht, alsoo al sulcke menschen seer schouw- rouw ende wild sijn, derhalven swaerlijck in corten tijt connen bevre-

dicht worden. Nu op dito hoochte van 51 tot 54 graeden gecomen sijnde, ende noch geen lant ontmoetende, soude men als in de voorgaende schrifturen, sijnen cours vereischen oost aan te stellen, soo lang tot ontmoetinge van landt, ofte tot de langhte van de oostcant van Nova-Guinea, ende alsdan noord ten westen aengaen om Nova-Guinea aen boort te loopen; ten anderen, men soude naer gelieve soo ver om de oost connen loopen, tot dat men de eijlanden van Salomonis noorden van hen hadde, doende als dan sijnen cours noorden, om dito eijlanden t' ontdekken; cunt haer om hare verspreijdinge qualijck missen. Dit dunckt ons wel de bequaemste maniere van doen, niet twijffelende off in de eijlanden Salomonis sal vrij wat vreemts geopenbaert worden; connende wederom reijzen bij noorden Nova-Guinea langs, ende soj voort bij Ceram-laut, tusschen Nova-Guinea ende Ceram door, naer Banda ofte Amboina.

Voorder soude men meerder ontdekking cunnen doen uijt het Vaderlandt, seijlende tot aan de Caep de Bonne-Esperance, ende van daer t' seijl gaende, hem terstond naer de zijt vervoegen, tot op de 54 graeden voorschreven, ofte tot dat men landt quaeme te sien; op sulcke maniere soude men d'ontdeckinge wel 500 mijlen westelijker beginnen, om alsdan, als voor verhaelt oost aen, soo geen landt ontmoeten, tot de langhte van 't eijlant Salomonis te seijlen.

Wij sullen alhier noch een andere manier voorstellen, aengaende 't ontdekken van 't Zuidtlandt uijt 't Vaderlant seijlende, om dat eijlant noch 7 à 800 mijlen verder t' ontdekken. Vooreerst, komende uijt het Vaderlant, nemende sijnen cours naer Brasil in de baij De todos los Sanctos (Allerheijligenbaaij), off Rio Janeijro, omme aldaer wel te ververschen, ende provisie te doen van alle behoeflichkeiten, loopende als dan naer de straet Le Maire, doende de oostsijde, te weten het Statenland, aen boort, 't welck een hoogh dobbelt gehackelt lant is, altijd met sneeu bedeckt, ende alsoo men aldaer geen weste winden gebrecq hebbende, can men gevoechlijck langs het Statenlant oostwaerts aenseijlen; soo soude men perfect komen te weten, hoe verre dito Statenlant was streckende. Seijlende alsoo voort met dito oosten cours, soo lange tot de langhte van de Salomonis eijlanden; soo doende soude men alle de gantsche onbe-

kende provinciën van B. . . . ? bekend krijgen, ende alweder dito vorige passagie bij noorden Nova-Guinea ofte in Amboina ofte Banda connen arriveren. Nu om voorder het Zuytland voorschreven (te) ontdekken, tusschen ende van de eijlanden Salomonis, om de Oost naer de straet Le Maire, dit en soude mijns oordeels tegenwoordig niet connen te wege gebracht worden.

Om van de west te comen soude de reijse te lange ende te swaer vallen, oock mede en can het om de westelijke winden van de oost door de straet Le Maire niet geschieden, maer soo de Nederlanders eenige goede ververschplaats op de cust van Chilik bewoonden, als daer is, Conception ofte Crilleweij, soo soude men uit Chilik connen equiperen, loopende in de passatwind op de Zuyder breete van 14 tot 15 graden, op welke breete de eijlanden Salomonis in onze gemeene geloove gestelt zijn, soo lange op de voorschreven breete om de west, tot dat men de eijlanden Salomonis in 't gesicht krijght, off de langhte bekomt volgens op den Globium geteijkent; soo men in al sulcken gevalle aldaer eenige verversinge becomen conde, was dies te beter. Nu van dito eijlant Salomonis moest men sijn best doen, om naer de zuit te geraecken, en de weste winden, al waer 't tot op elf graden, ofte tot dat men lant ontmoet, seijlende als dan met dese westelijke winden wederom de oost tot de straet Le Maire, ofte de oude straet van Magelhaen; soo doende sal men het Zuyder gedeelte van de werelt rontom den ganschen cloot connen ontdekken ende het geene datter is, het zij dan landt, zee, ofte ijsbergen, alles wat God aldaer verordent heeft; behalve noch de noortcant van 't tegenwoordighe bekende Zuytlandt, (te weten van de 22 graden Zuyder breedte ofte Willemsrivier) gelegen meest zuyden ende noorden van 't middellant van Java tot den Valschen hoek, gelegen oost-zuyt-oost van 't eijlant Aroe, 60 mijlen.

Nu soude ons noch ontbreecken, als voorschreven van den hoek op 22 graden zuyden, van 't middellant van Java tot den Valschen hoek, gelegen 60 mijlen oost zuyt oost van 't Zuytland van Aroe, onder de zuyder breete van 8 graden 10 minuten, doch dit maeckt alhier een groote bocht, ende is voor desen ten deele ontdeekt geweest, anno 1623 den 24sten April, tot 17 graden tot de Statenrivier, doch resteert noch

vrij wat veel tot den hoeck gelegen op 22 graden, alsoo het landt van daer meest west en west ten zuiden is streckende.

Om nu door wat maniere men het selve resteerende perfect soude connen carteren, als mede eenige onperfecte plaatsen voorder te recht brengen, soude wel vereijsschen in de maent Maert van Banda ofte Amboina, naer de oost tot Aroe t' seijl te gaen, ende van 't zuijt eijnt van Aroe, sijnnen cours oost zuijt oost aen te stellen, om in April bij den Valschen hoeck te comen, om dat in deze maent begint te weijffelen, dat men alsdan bequaemelijck op het loodt soo naer den wal mach comen, als tijt ende gelegentheijt sal connen leijden, het is naer 't schrijven van de vorige ontdeckers aldaer seer vlack waeter, soo dat men als de wint noch hart uijt den westen blaest (om reden dat het met den westen wint een lager wal is), veel perijckels is subject, maar in April aldaer arriverende, soude mijns oordeels geen swaricheijt hebben te verwachten, 't selve soude sonder groot verleth connen geschieden, alsoo dito ontdeckers comende aen ofte langs het Zuijtlandt, tot op 22 graden breedte, om de west comende, de cust van Java op de zuijtzijde aendoen, ende alsoo op Batavia, in de maent van Junijus ofte Julijus bequaemelijcx arriveren.

Gestelt in 't Casteel Batavia, desen

22 Januarij, anno 1642.

(get.) FRANCHOYS JACOBSZ.

Wanneer men dit Concept vergelijke met de Instructiën voor de beide togten gegeven, zal men geredelijk ontwaren, het daarvan tot grondslag heeft gestrekt.